

TALABALARDIŇ DÓRETIWSHILIK QÁBILETLERIN RAWAJLANDIRIWDA - DUWTAR ATQARIWSHILIĞINIŇ ORNI

Iseeva Ayzada Konisbaevna

Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı magistrantı

DOI: 10.5281/zenodo.22653389

Received: 1-September 2026 | Accepted: 7-September 2026 | Published: 8-September 2026

ANNOTACIYA:

Bul maqalada talabalardıń dóretiushilik qábiletlerin rawajlandırıwda duwtar atqariushılıǵınıń pedagogikalıq imkaniyatların analiz etiledi. Duwtar saz ásbabı arqalı muzikalıq pikirlew, estetikalıq talǵam, dóretiushilik qatnas hám milliy qádiriyatlarga húrmetti qalıplestiriw máseleleri sáwlelendirilgen. Sonday-aq, joqarı oqıw orınlarında duwtar atqariushılıǵın oqıtıw procesiniń studentlerdiń dóretiushilik potencialın rawajlandırıwdaǵı áhmiyeti ilmiy derekler tiykarında analiz etilgen.

TAYANISH SÓZLER:

duwtar, dóretiushilik qábilet, muzıka tálimi, atqariushılıq, milliy saz ásbabları, muzikalıq pikirlew, pedagogika, talaba, estetikalıq tárbiya.

KIRISIW:

Búgingi kúnde bilimlendiriw sistemasınıń tiykarǵı wazıypalarınan biri studentlerdiń dóretiushilik pikirlew qábiletlerin rawajlandırıw, olardıń erkin pikir júrgiziw kónlikpelerin qalıplestiriwden ibarat. Muzıka kórkem óneri, ásiyese milliy saz-ásbap atqariushılıǵı jaslardıń ruwxıy-ádep-ıkramlılıq tárbiyasında úlken áhmiyetke iye. Ózbek xalqınıń áyyemgi hám ǵalabalıq saz ásbablarınan biri bolǵan duwtar ásirler dawamında milliy muzıka miyrasınıń ajıralmas bólegi sıpatında rawajlanıp kelgen.

Elimizde bilimlendiriw sistemasın modernizaciyalaw hám jaslardıń dóretiushilik potencialın rawajlandırıw mámleketlik siyasattıń tiykarǵı baǵdarlarınan biri sıpatında tán alınbaqta. Ásiyese, muzıka tálimi arqalı studentlerdiń estetikalıq talǵamın qalıplestiriw, milliy hám ulıwma insaniylik qádiriyatlarga húrmet ruwxında tárbiyalaw hám de dóretiushilik pikirlew qábiletlerin rawajlandırıw áhmiyetli wazıypalardan esaplanadı. Usı kózqarastan qaraǵanda, xalıq sazları arasında ayrıqsha orın tutatuǵın duwtar ásbabınıń bilimlendiriw procesindeǵı áhmiyeti jáne de artıp barmaqta.

Muzıka kórkem óneri insannıń sezimi hám ruwxıy dúnyasına kúshli tásir kórsetetuǵın tárbiya quralı esaplanadı. Ásiyese, saz atqariushılıǵı menen shuǵıllanıw studentlerdiń kózqaras sheńberin keńeytedi, estetikalıq pikirlew bayıtadı hám óz betinshe pikirlew kónlikpelerin rawajlandıradı. Duwtar atqariushılıǵı procesinde talaba muzıka shuǵarması mazmunın seziw, onı kórkemlik jaqtan talqılaw hám tıńlawshıǵa jetkeriw sıyaqlı quramalı dóretiushilik iskerlik penen shuǵıllanadı. Nátiyede onda muzikalıq

pikirlew, dóretiushilik qatnas hám kórkem ónerge bolǵan qızıǵıwshılıq qalıpleseedi.

Duwtar atqariushılıǵı tek ǵana muzikalıq bilim hám kónlikpelerdi qalıplestirip qoymastan, al studenttiń dóretiushilik oy-pikirin, estetikalıq kózqarasın hám emocionallıq mádeniyatın da rawajlandıradı. Sol sebepli muzıka bilimlendiriwinde duwtar atqariushılıǵınan nátiyjeli paydalanıw áhmiyetli pedagogikalıq máselelerden biri esaplanadı [2. 45].

Milliy saz-ásbaplardı úyreniw barısında studentler xalıq muzıkası úlgiyleriniń ózlestiredi, olardıń kórkem mazmunın ańlaydı hám dóretiushilik talqılawǵa umtıladı. Bul bolsa dóretiushiliktiń rawajlanıwına xızmet etedi [3. 21].

TIYKARGI BÓLIM:

Dóretiushilik qábilet insannıń jańa ideyalar jaratıw, bar bilimlerdi jańasha talqılaw hám hár túrli mashqalalarga ádettegidey emes sheshim tabıw imkaniyatın bildiredi. Muzıka kórkem óneri bolsa bunday qábiletlerdi rawajlandırıw ushın qolaylı qural esaplanadı. Ásiyese, duwtar atqariushılıǵı studentlerde ǵárezsiz pikirlew hám muzikalıq kóz-qarastı qalıplestiriwge járdem beredi [4. 67].

Dutor shertiwdi úyreniw procesinde student namalardıń ses dúzilisi, ritmikalıq ózgeshelikleri hám kórkem súwretlew quralların analizleydi. Nátiyede onda muzikalıq pikirlew qalıplesip, dóretiushilik iskerlikke qızıǵıwshılıq artadı. Atqariw dawamında namaǵa individual jaqınlasıw, dinamikalıq tonlar hám bezeklerdi qollanıw dóretiushilik pikirlewdiń rawajlanıwına tiykar jaratadı.

Muzıka pedagogikasında atqariushılıq xızmeti dóretiushilik rawajlanıwdıń áhmiyetli faktori sıpatında tán alınadı. Student duwtar shuǵarmaların atqariw barısında tek ǵana texnikalıq sheberligin emes, al obrazlı pikirlew qábiletin de rawajlandıradı. Hár bir nama belgili bir sezimlik jaǵdaydı ańlatqanlıǵı sebepli atqariushı usı mazmundı tıńlawshıǵa jetkeriwge umtıladı. Bul process bolsa dóretiushilik belsendilikti kúsheytedi.

Duwtar atqariushılıǵı sabaqlarında improvizatsiya elementlerinen paydalanıw da studentlerdiń dóretiushilik qábiletlerin rawajlandırıwda úlken áhmiyetke iye. Improvizatsiya procesinde oqıwshı bar muzıka materialı tiykarında jana nama hám usıllar jaratıwǵa háreket etedi. Bul bolsa onıń muzikalıq oy-pikirin keńeytip, óz betinshe dóretiushilik kónlikpelerin qalıplestiredi.

Sonday-aq, duwtar atqariushılıǵın úyretiwde zamanagóy pedagogikalıq texnologiyalar, interaktiv

metodlar hám málimleme-kommunikaciya qurallarınan paydalanıw bilimlendiriw nátiyjeliligini arttıradı. Audio hám video materiallar, nota programmaları hám de cıfrlı bilimlendiriw platformaları arqalı studentlerdiń óz betinshe islew imkaniyatları keńeytedi.

Milliy namalardı úyreniw procesinde studentlerde watan súyiwshilik, milliy qádiriyatlarǵa húrmet hám mádeniy mirasqa sadıqlıq sıyaqlı sıpatlar da qalıplesedi. Bul bolsa olardıń ruwxıy jetilisiwine unamlı tásir kórsetedi.

JUWMAQLAP AYTQANDA,

duwtar atqarıwshılıǵı studentlerdiń dóretiliwshilik qábiiletlerin rawajlandırıwda áhmiyetli pedagogikalıq qural esaplanadı. Bul process arqalı studentlerde muzikalıq pikirlew, estetikalıq talǵam, erkin pikirlew hám dóretiliwshilik qatnas sıyaqlı sıpatlar qalıplesedi. Duwtar sabaqlarında improvizatsiya, kórkem talqılaw hám zamanagóy pedagogikalıq texnologiyalardan paydalanıw dóretiliwshilik rawajlanıw nátiyjeliligini arttıradı.

Duwtar úyretiwde improvizatsiya, óz betinshe atqarıw, ansambl shınıǵıwları hám dóretiliwshilik tapsırmalardan paydalanıw studentlerdiń dóretiliwshilik belsendiligini jáne de kúsheytedi. Bunday metodlar arqalı studentler bar bilimlerde tákirarlaw menen sheklenip qalmastan, al jańa muzikalıq ideyalardı jaratıw, namalardı ózine tán tárizde talqılaw hám dóretiliwshilik qararlar qabıl etiw imkaniyatına iye boladı. Nátiyjede olarda zamanagóy bilimlendiriw talaplarına sáykes keletuǵın kreativ pikirlew kompetenciyaları qalıplesedi.

Sol sebepli joqarı oqıw orınlarında duwtar atqarıwshılıǵın oqıtıw metodikasın jetilistiriw, milliy saz ásbapları kórkem óneriniń pedagogikalıq imkaniyatlarınan keńnen paydalanıw hám de studentlerdiń dóretiliwshilik potencialın rawajlandırıwǵa qaratılǵan ilimiy-ámeliy izertlewlerdi jáne de keńeytiw maqsetke muwapıq.

REFERENCES:

1. Rajabov I. Maqomlar masalasiga doir. Toshkent: Fan, 1963.
2. Yunusov R. O'zbek xalq musiqa ijodiyoti. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2007.
3. Jabborov A. O'zbek xalq musiqasi tarixi. Toshkent: O'qituvchi, 1981.
4. Qodirov D. Musiqa pedagogikasi asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.
5. Karimova D. Musiqa ta'limi metodikasi. Toshkent: Ta-fakkur, 2018.
6. Iseeva, A. "DUWTAR-ÓZBEK MILLIY SAZ ÁSBABÍ" B ACADEMIC RESEARCH IN MODERN SCIENCE (T. 3, Выпуск 11, ss. 22–27). (2024).
7. Iseeva, A. "QARAQALPAQ HÁM ÓZBEK DUWTARÍ". Центральноазиатский журнал междисциплинарных исследований и исследований в области управления, 1(5), 35–39. (2024)
8. Iseeva, A. (2026). HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE DUTAR INSTRUMENT IN EASTERN MUSIC CULTURE. In INTERNATIONAL CONFERENCE ON CULTURE & HISTORY (Vol. 2, Number 5, pp. 34–36). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.20378858>

9. Iseeva, A. (2026). DEVELOPMENT OF PERFORMANCE SKILLS IN STUDENT DUWTAR PLAYERS. In INTERNATIONAL CONFERENCE ON ARTS, SOCIETY & HUMANITIES (Vol. 2, Number 5, pp. 92–94). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.20459179>

РОЛЬ ИГРЫ НА ДУТАРЕ В РАЗВИТИИ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ

Iseeva Ayzada Konisbaevna

Магистрант Нукусского государственного института имени Аджинияза

Аннотация: В статье анализируется педагогический потенциал игры на дутаре в контексте развития творческих способностей студентов. Рассматривается, как этот инструмент способствует формированию музыкального мышления, эстетического вкуса, творческого подхода и уважения к национальным ценностям. Кроме того, на основе научных источников в статье исследуется значение обучения игре на дутаре в высших учебных заведениях для развития творческого потенциала студентов.

Ключевые слова: дутар, творческие способности, музыкальное образование, исполнительство, национальные инструменты, музыкальное мышление, педагогика, студент, эстетическое воспитание.

THE ROLE OF DUTAR PERFORMANCE IN DEVELOPING STUDENTS' CREATIVE ABILITIES

Iseeva Ayzada Konisbaevna

Master's student at Nukus State Institute named after Ajiniyaz

Abstract: This article analyzes the pedagogical potential of *dutor* performance in developing students' creative abilities. It explores how the *dutor* instrument fosters musical thinking, aesthetic taste, a creative approach, and respect for national values. Furthermore, the article examines—based on scholarly sources—the significance of teaching *dutor* performance in higher education institutions for the development of students' creative potential.

Keywords: dutar, creative ability, music education, performance, national instruments, musical thinking, pedagogy, student, aesthetic education.